

Razmišljanja

povodom *Zadivljenog spavača*

(Snežana Nikolić, *Zadivljeni spavač*, Festival poezije mladih, Vrbas, 2013)

Okviri

Oklevam sa pisanjem u nedoumici čime da započnem. Kada se čovek nalazi u krugu, bez obzira da li je svestan njegove zatvorene forme ili ne, uvek teži da jednu tačku uzme kao početak; u ovom slučaju, srećom, reč nije o krugu, ma koliko se činilo, i početaka ima mnogo, ali je kraj svake putanje, a time svakako i početak sledeće, uvek isti – poezija.

Privid kruga ukazuje se u gotovo svim pesmama *Zadivljenog spavača*, naročito njihovom međuočnom. Stiče se utisak da govore samo o jednom, istim kodom, istim ritmom. Takođe, utisak da su samodovoljne i da uživaju u svojoj samoći.

Međutim, njihova okosnica – put ka poeziji, svojom prirodom opovrgava privid: putanja ima zamah kruga, ali on se nikad ne dovrši. Umesto spajanja događa se preokret, na mestu gde je izgledalo da su značenja, pesnik i glas iscrpljeni. Uzrok tog preokreta je višestruk, moguće je da je posredi ona snaga što se može nakupiti samo u najvećim ponorima, samoodržanje podjednako ludo kao i život koji se njime zadržava. Ali pre svega, to je – blizina poezije i strah od dodira sa njom tu gde ne postoji ništa drugo.

Okosnica pesama, neuhvatljiva, udaljena i složena, ipak dopire kroz slojeve sna do ove obale zahvaljujući svojoj snazi i sličnosti sa kristalom – ne toliko po jasnoći već po trudu, vremenu potrebnom za nastanak i tumačenje, čistoti... Jer, ona žudi za svojim središtem, svojom kosti, poezijom. Ona stoji na međi, dotaknuta i svetom i poezijom, i diše u suprotnostima, sa saznanjem da život i sposobnost pokreta

dobija od ovog sveta, ali isto tako, da nema smisla niti ime bez poezije koja postoji u središtu. Svet ju je prigrlio, nesavršen, i taj dodir boli i pokazuje se kao neljubav, izneverenje. A ona govori svojim jezikom, jedinom koji zna, i možda čak nema nameru da se obraća svetu, ali to čini, jer ispod svake namere i odluke, sam čin govora podrazumeva da se želi sagovornik.

Tako zaključujemo na početku, sličnost pesama proishodi iz zajedničkog cilja i ličnosti pesnika koji ih drži na okupu svojim duhom, sličnost nije nipošto posledica govora o jednom jedinom predmetu. Uvek drugim motivima i odnosima između njih pokušava se doći do cilja, i to je njihovo srodstvo, način na koji postoje, njihova sadašnjost obeležena krajnjim odredištem daje im istovetne okvire. Motivi svoje poreklo duguju stvarnom svetu, dakle, otud potvrda da pesme nisu same sebi dovoljne. Osim toga, problem ko je sagovornik otkriva da se on ipak želi u svetu, čitav napor pevanja usmeren je na premošćivanje jaza.

Motiv kristala objedinjuje ove suprotnosti – u ponoru, pod pritiskom, nemoć se kristalizuje da stvori novi početak putanje; poezija je kristal iza okosnice.

Poezija je dakle, hladna, nedodirljiva i ne pruža utehu. Umesto da se premosti jaz, a poezija da bude staklo kroz koje će se ispraviti put, stvara se nova pukotina, a okosnica ostaje sama između dva sveta. Hronologija ovih događaja ne može se meriti običnim vremenom na polju gde se ono ukida. Oni se ostvaruju „istovremeno“, oni su, zapravo, ne uzrok i posledica, nego dvostruka stvarnost jedne iste pojave.

To daje poeziji mogućnost da se još čvršće ustanovi kao apsolut i da još neprikosnovenije pobuđuje na veru u to da jedino ona može pružiti utočište, da je jedino u njoj moguće savršenstvo, da joj sve pripada.

Iz svega ovoga sledi paradoks, kojim možemo uspostaviti krug tumačenjem – pesme pevaju samo o drugoj strani, o poeziji, i ostavljene i od sveta, ne žele više da mu se vrata, da govore s njim i njemu. Ali, (neću nazvati to novim paradoksom), na način sličan onom preokretu, krug se ukida zahvaljujući jednoj sili, jedinoj koja prožima sva tri sveta. Ona potiče iz pevača, dakle iz međe, i sva njegova delatnost i stvaralaštvo samo su izraz te sile koja pokušava da se ugnezdi, nesvesna sebe. I do kraja, malo je verovatno da je pesnik imenuje i da je uopšte ima u vidu. Ali ona se nazire u celokupnoj niti zbirke, jedino ona omogućava bilo kakvu dinamiku i preobražaj. To je snaga koja traži identitet, a koja vlada svojim identitetom. Postoji u sebi samoj, al postojanje joj je jedino moguće uz drugoga.

Celokupna zbirka kao da je oslobađanje te ljubavi, i to je ono što je svelo na meru sva preuveličavanja ili nedostatke, odnos prema poeziji i pisanju, prema postojanju i svetu... Ona omogućava kontinuitet i opravdava poetiku koja će se razvijati iz daljih iskustava spavača sa onim što vidi, svebudan.

Zadivljeni

Ono što sam pokušala da istaknem u uvodu jeste da je Snežana Nikolić položajem svog pevanja u prvoj zbirci zadala težak zadatak i sebi i čitaocima i svojoj poeziji. Takođe, da onaj ko nasluti i oseti u svoj toj udaljenosti kakav je njen jezik i priroda, ko se potrudi da dođe do značenja pesme i do ličnih značenja koja ona pobuđuje, lako će moći da kaže da je zadatak samo bio nov i nepoznat, i utoliko vredniji savlađivanja. Kada kažem položaj pevanja, mislim pre svega na njen odnos prema poeziji uopšte, naročito prema svojoj, prema uzorima, vremenu, životu-pevanju, životu bez njega; na njene namere: kako se obraća, kome se obraća, šta želi da kaže, šta da sakrije... Rekla bih, najviše od svega taj prostor oblikuje pojam granice. Prvu od njih

prelazimo susrevši se sa uvodnom pesmom „Tragedija sna“. Ona određuje obalu kojoj ćemo poći ako se odvažimo na to da pratimo njen glas, trudeći se da se ne osvrćemo. Druge međe, koje dele njenu zbirku na dva ciklusa samo uslovno su postavljene kao orijentir, jer su pesme međusobno povezane istim motivima koji se granaju, prelivaju, probijaju iz neprimetnih podzemnih slojeva, obrušavaju na nepregledno polje, koje ipak zahvaljujući tim granicama možemo da nazovemo. Stoga jedini mogući naziv prvog ciklusa jeste „Na granici svetova“. Celinu i objašnjenje zbirke dobijamo tek obrevši se na mestu koje oblikuje drugi ciklus „Posveta ukletom pesniku“, gde nam se pesme ukazuju iz nove perspektive, i čitav život koji vode, sva lutanja, sva ljubav, gnev, poverenje, opravdanje, postaju ličniji i srodniji nama, iako je teško uporediti iskustvo o kom se govori sa iskustvom koje može imati čitalac. Ne zato što je pesnik nešto drugo, već zato što je to sama pesma. Posebnost ove zbirke jeste u pravo u tome, što se lično konkretno i pritom vrlo specifično iskustvo opevalo na način koji ipak pruža prostor, u skladu sa svojim simboličnim i hermetičnim jezikom, da se čitalac pronade i zadivi pred tim kako pesme, ako su pisane iz dubina, bez obzira kakav oblik dobile na površini, uspostavljaju srodnost gde se čini nemogućim.

Pesme kao da su odabrale jezik koji je jedini mogao da izgradi takav odnos među njima, kao i takav dodir reči unutar njih. Svaka pesma mora se čitati kao da se nema ničeg drugog pred pogledom, kako bi se usvojio taj govor, a zatim se njime protumačila značenja, otvorili prolazi ka drugim pesmama i ka sopstvenim simbolima. Kada se u tome ne uspeva, ispostavlja se na kraju, kada se ta prepreka prevaziđe, da je ključ bio u samom naslovu, ili u nekom vešto skriveno-otkrivenom odnosu između stihova. Ono što je naslov, uvek neočekivan (kao što su meni bili „Baklja od borovine“, „Dani smole“, „Višnji cvet“, „Uspavljivanje bika“, kao i sam naziv zbirke), nosio kao misteriju, postoji kao duša pesme, i pokazuje njen identitet, i brižljivo

imenovane njegove okvire. U nesređenom prostoru apstrakcije gde se sve pretače i meša, svaka pojedinačna pesma obuhvata po jedno područje stvarnosti, osećanja, misli, koje oduvek postoji, ali ga ne prepoznamo, a koje je Snežana Nikolić, budući jednim od zadivljenih spavača, uspela da osvesti. To je područje onih veza čiji se snopovi prelamaju u večito dinamičnim smenama, prelascima i odlascima, odustajanjima i istrajavanjima.

U celini zbirke, ne samo iz pojedinačnih značenja koja se nameću svojom očevidnošću, nego i kao unutarnja snaga koja drži sve na okupu, pokazuje se u čemu je zapravo tragedija sna. Ciklus „Na granici svetova“ govori o tom (ne)pripadanju, a ciklus „Posveta ukletom pesniku“ (pesniku-uzoru, svakom pesniku, koji zbog samog imena nekako nosi to prokletstvo dva sveta), govoreći o pevanju, daje još jedno pevanje i ovozemaljsko ime granica – mogućnost jedinstva svega što je suprotstavljeno. Dve grane značenja pokušaću da ocrtam u odeljcima – „Euridika“ i „Napor sna“.

Euridika

Orfej je oseća uvek bolno na drugoj obali, iza leđa, u prvom slepilu, ili, još bolnije – u trenutku kad posmatra kako odlazi bespovratno. Čija je praznina veća? Ko je izneveren? Jedan veliki nesporazum od slutnje oka do konačnog pogleda projavljuje nemogućnost dodira. I na tom polju razilaze se toplote, ali ono je moguće i opravdano jer na njemu postoji pesma, začeta u dva udaljena središta. Ne razaznaju se prvobitni zvuci i odjeci, jer sve je jedno – velika žrtva koja se prinosi uspravno prema bolu, prema uspravljanju, koje je bol.

Ono što se pokušava opevati – ako se dotakne, oskrnavi se, ako mu se teži odricanjem svega što bi moglo da ga okrnji, onda se ne doseže. Dodir donosi pesniku trenutnu punoću identiteta, ali tešku, sa razočarenjem; neostvarena težnja ga približava idealu, al se na

tom putu njegovo lično gubi. Upravo ova previranja postaju strasno izjednačenje pomenute dve težnje, postaju autonomni stvaralac, sadržavajući tako u sebi potpunu pesničku predanost, lišenost svega što ne može biti poezija, kao i identitet koji ipak svojim prisustvom menja Apsolut poezije, jer ona u ovaj svet može stupiti jedino kroz ličnost, dakle, samim svojim rođenjem gubeći nešto od prvobitnog, postajući manje poezija.

Sve se poeziji prinosi kao žrtva, da bi postojala ona sama, (ne) ukidajući život, već dajući nov oblik postojanju, dakle, kao jedini način postojanja ukazuje se nekakva neobična smrt zarad poezije.

Pesniku je jasno da cilj mora sadržati nepotpuno ostvarenje, ali da bi ono bilo što veće, moraju se pomerati granice, a nikad se ne prelaziti (jedna je već pređena, to je preduslov za početak života pesnika i za početak sna). Treba živeti tako blizu njih da je stvarnost isprekidana smrtima, povezana njima. Jedan korak preko, ka obali koja se ne može više računati ni kao prva ni kao druga, ka obali iznad, značio bi prestanak ovih smena, ukinuo bi i pesnika i poeziju. U toj krvi vidi se kakva je dijalektika stvaranja, poezija prelazi u naš svet, ali zbog njegovih granica dolazi nepotpuna. Dolazi kao izneverenje jer mora imati posrednika, ovaj svet je ne bi izdržao u njenoj prvoj prirodi.

Međutim, jedino ona omogućava promene, „neprestanu svežinu“, neskamenjivanje principa koji se neumorno ponavlja na polju. U meri u kojoj može da opstane u svetu, ona jeste ponoć. Ali kao i svaka vedrina, ovo saznanje preobražava se u tamnu radost, jer je Orfej sklon da prizna za istinito nešto što ne pritiska, što ne oseća kao svoje telo. A možda baš zato da bi postalo njegova svojina, sve neopipljivo, svetlosno, prozračno, lako, dakle, sve što ne može osetiti na način kako je navikao, sve što lebdi zbog svoje lakoće, meša sa zemljom da bi bilo bliže i stvarnije. Tako i poeziji ostvarenoj u svetu oduzima sposobnost da nadoknadi snagu preobražaja. Jer, ovde, i bez nje, događaju se

preobražaji, ali oblici koji njima stekne, uvek su lišeni za onoliko snage koliko je bilo potrebno da se promena ostvari. Tako je mera našeg sveta uvek mera uložene krvi, potrebne za prekoračenja. Tako je, i pored poezije, Orfej na gubitku.

On postoji zahvaljujući svojoj pesmi, ali ne veruje ni njoj. Nije neobično što je onda sve sumnja, čak i u svaki beg, ponor. Jedino iskustvo je iskustvo odvajanja (ili, kad je reč o još nepoznatom – uzmicanja). Pretpostavka je da obalu mora preći sam da bi stigao, ali hod postaje obilat potonućima, u kojima se otkrivaju praobrasci. Ka njima se kreće, kao ka Drugom. A od tog Drugog je i započeo put, od poznatog i voljenog, i od njegove senke. Stoga je njegov jezik kakav jedino može biti na svom putu do jezika kojim bi se svedočilo o onom iza. On mora neprestano da silazi u podzemlje i da se vraća, dvostruko uvek. Da oseti ništavilo da bi se znao gde ono nije. Da svedoči o prarečima koje se sudare i ne stvore ništa (da svedoči svoju nemoć). A ima samo govor omeđen jednom vatrom – crvenim i crnim pticama, krvlju i mastilom; istinu koja sanja da bude istina svega što ukida na svom putu kojim ide sam. Sreće glasove i odjeke nerazlučive od rođenih, nemoćan da se uvek u njima pronađe, sputan granicama reči, sputan njihovom slobodom (pred živim pticama treba ne izgubiti svoj glas). Da hoda neprestano svestan kako ne može drugačije postojati sem kroz pesmu, ali stvoren bez snage da peva. Bez prestanka strepeći o svom dolasku, sa bojazni da to mesto neće biti ono kom se nadao, ili da uopšte neće doći kuda je pošao; da, iako je prisutan on i prisutno mesto dolaska, da se susret neće ostvariti, da će ostati odvojen kao od sveta iz kog je pošao.

Na ovaj način, zbirka sama je velika žrtva poeziji, koja već na početku razglašava prostor svog pevanja „jedinu zabranu ka kojoj se traga, dubinu gde se ne može govoriti o krvi“, a jedino se o njoj mora govoriti.

Napor sna

Treba pronositi jezik kroz san, jezik sopstven, tuđi, svoju slobodu zajemčenu tuđim ludilom, jezik osuđen na ista nestajanja i uspostavljanja, vezu sa praznim svetom i sećanjem. To je jezik koji se uselio na mesta pustoši. Koji čini svesna izneverenja u naporu da objasni svet, da ga stvori. A svet je neuhvatljiv, promenljiv, jedino praznina u njemu nije, ali kako govoriti o njoj i šta? Ali prisvajanje tog jezika je nužno da bi se prevazišlo svako proleće, neodvojivo od straha i reči koja nosi smrt.

Deo smo sveta koji se ostvaruje kroz mnoga NE. U nemogućnosti da budemo jedno, smeštamo jezik kao posrednika, al ne je upućeno i prema njemu. Zato se volja delom koristi na svesnu zakletvu o opiranju. Ili radost videti kao gorku utehu što nam trajanje (istrajavanje) omogućava upravo uzrok prokletstva – zaslepljenost (a mrtvi smo osetljiviji, tu nema bojazni zbog gubitka). Ipak, ka pravom svetlu se traga, iako se i ono poriče, jer jedino kako ga znamo, znamo ga kroz još jednu neostvarenost, znamo po čuvenju, po nečijim sećanjima, znamo o njemu jedino istoriju prekrađe, ni to sasvim, jer smo svedoci samo stanja koje je potom nastupilo.

Treba pronositi taj jezik, kom je žrtvovan svoj (njega ne može u potpunosti razumeti neko ko nema isto iskustvo iste borbe sa istovetnim ponorom). Da li je ovaj jezik upravo zbog toga nemoguć, jer svaka ličnost zahteva sopstveni? Kako uopšte u rođenom jeziku dozvoliti neposrednost, nesputanost, netaknutost i praoblake onog najbližeg istini? Susret se ostvaruje kako se može, naravno, uz mnoga trpljenja i uz kasnije osvešćen gnev i želju da se vrati doba, jer sada je jasno kako bi susret mogao biti istinitiji. A bio bi ispravniji jer je sad pevaču jasan sopstveni identitet. Ali unazad ne može niti treba, identitet jeste zapravo taj put spoznaje, otkrivanja onog što je neporecivo u ličnosti, i onog što je ona stekla u odricanju i zabludama. Da bi se dno iznelo i

osetilo, mora se stići do njega i izneti na površinu, biti pre toga duboko na drugoj strani da bi se spoznao ceo zahtev za buđenjem.

Ne može se drugačije u svetu gde demijurg spava, a kamoli Bog. Ali opasno je sam hoditi ma kojim poljem, treba se savlađivati u ljudskom, u pređašnjem. U onom što nam je poznato i srodno, odakle smo pošli, u delom toga koji je omrznut i poreknut i od kog se odlazi. Ne može drugačije na obali u kojoj zrna treba uvek primorati na svetla činjenja, gde svetlost, dakle, nikad ne dolazi bez rata za nju, a i njega je nemoguće započeti bez podneva i završiti opraštajem od sebe stvorenog njom, jer u njoj ne može da se održi. Jer, i samo Sunce, koje se uvek budi manje od očekivanja, mora sići u tamu da bi saznalo okvire reči koja ga obuhvata.

Treba biti spavač koji budi i trpi osvetu svoje pesme.

U podivljalom svetu gde nismo samo mi slepi, već i njegovi oblici. U njemu budna reč izmešta središte, a gde jedino ona može osmisliti vazduh, spremiti ga na uzbunu. A reč mora uvek da se suočava sa nikad sastavljenim polovinama, sa mestima čije je disanje hladnoća. Reč mora da nosi svest o zjapu između ruže i cveta (kako govoriti o bilju, a ne izneveriti i reč i rastinje?)

Pevati o nepomirljivosti dve večite udaljenosti, rukama koje se u njoj gube. A daljina je uvek Drugi.

Spavač

U svetu u kom poznajemo granice, nužne i u nama, i u Drugom, identitet pesniku daje pevanje i upravo njegova nepotpunost, identitet spavaču buđenje. A opravdanje i smisao daje mu slavna tišina, iz koje započinje nova ljubav: uz pristanak svetlosti otvaraju se oči spavača i uz pristanak spavača pojavljuje se svetlost.